

FĂRĂ JUSTIȚIE, FĂRĂ VIITOR

10 ANI DE LA EVENIMENTELE DIN 7 APRILIE 2009 DIN MOLDOVA

În 2019, Moldova marchează 10 ani de la evenimentele tragice din 7 aprilie 2009. În acea zi, sute de persoane au fost arestate și bătute de forțele de poliție, în capitala Chișinău, iar un protestatar a decedat din cauza leziunilor primite. Cea mai potrivită modalitate de a marca această aniversare este de a reflecta asupra acțiunilor ce au urmat după evenimentele din 2009. Este momentul de a reflecta asupra măsurilor luate pentru a asigura justiție și reparații victimelor și pentru a face o analiză a schimbărilor puse în practică, deoarece soluționarea abuzurilor produse în trecut previne repetarea acestora. Din păcate, aproape că nu există exemple când victimelor li s-a făcut dreptate cu atragerea făptașilor la răspundere. Se constată un anumit progres în abordarea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante, dar există încă probleme structurale grave care trebuie soluționate urgent.

EVENIMENTELE DIN APRILIEI 2009 ȘI "MOȘTENIREA" LĂSATĂ DE ACESTEA PENTRU COMBATEREA TORTURII: O PROBLEMĂ NEREZOLVATĂ

La o zi după alegerile parlamentare din 5 aprilie 2009, mult-discutate în societate, în urma cărora majoritatea parlamentară a fost obținută de Partidul Comuniștilor din Moldova, mii de oameni au venit să protesteze în centrul Chișinăului, dar și în alte orașe. În perioada 6-8 aprilie, zeci de mii de oameni au ieșit în stradă, în fața clădirilor Președinției și Parlamentului. Unii protestatari au folosit violența și au încercat să intre în clădirile guvernamentale sau să le dea foc, ceea ce a determinat o reacție dură și disproporționată din partea poliției la adresa protestatarilor care aveau încă un caracter pașnic la acel moment. Protestele au continuat și, în cele din urmă, au condus la alegeri parlamentare anticipate și la o serie de schimbări politice ulterioare, inclusiv declinul politic rapid al Partidului Comuniștilor din Moldova.

Protestul a continuat și după 7 aprilie, iar poliția a reținut cel puțin 600 de persoane, printre care minori. Aceste persoane au petrecut mai multe ore, iar în unele cazuri și câteva zile, în custodia statului, iar mulți dintre ei au afirmat că au fost supuși bătăilor și altor forme de rele tratamente în această perioadă. Relele tratamente au fost variate - de la maltratări severe până la umilirea de natură sexuală, așa cum demonstrează cazurile prezentate mai jos. Unii deținuți au raportat că au fost forțați să meargă între două rânduri de polițiști, care i-au lovit cu pumnii și picioarele, în timp ce treceau prin coridoarele inspectoratelor de poliție. Conform datelor oficiale cel puțin o persoană a decedat ca urmare a bătăilor din partea unor colaboratori de poliție. Diferite rapoarte de monitorizare în domeniul drepturilor omului, locale și internaționale, au documentat numeroase abuzuri comise de forțele de poliție în timpul acestor evenimente. Comitetul European pentru Prevenirea Torturii a vizitat Republica Moldova în iulie 2009 și a raportat că delegația a documentat "un număr deosebit de mare de alegații credibile și consistente privind tratamentul inuman sau degradat aplicat de forțele de poliție, în cadrul evenimentelor post electorale din aprilie 2009."¹ În noiembrie 2009 și în aprilie 2012, Amnesty International a publicat două rapoarte cu privire la evenimentele din aprilie 2009, prezentând șapte cazuri. Din aceste dosare exemplificative doar într-un singur caz au fost condamnați doi ofițeri de poliție, ambii primind condamnări cu suspendare.

Evenimentele din perioada 6-8 aprilie 2009 au reprezentat un punct de plecare pentru Moldova, în mai multe sensuri. Ele au fost semnificative în ceea ce privește definirea peisajului politic ulterior al țării, precum și determinarea unei game largi de reforme. Printre acestea pot fi menționate măsuri legislative și practice în ceea ce privește abordarea problemei endemice a torturii și a tratamentelor inumane și degradante și eradicarea impunității. Legislația în domeniu a fost revizuită, au fost adoptate noi reglementări, au fost create noi instituții.² Au fost efectuate investigații și au fost acordate unele compensații unor victime ale abuzurilor poliției urmare a evenimentelor din aprilie 2009.

Cu toate acestea, problema torturii și a relelor tratamente și a impunității pentru fapte de tortură rămâne actuală pentru Republica Moldova ca și în 2009. Pe de o parte, numărul alegațiilor de tortură și tratamente inumane și degradante raportate s-a

¹ Raportul integral CPT report din 2009 este disponibil aici: <http://rm.coe.int/doc/09000016806975ac> (accesat la 29 martie 2019).

² La 4 mai 2010, a fost creat Secția Combatere Torturii, în cadrul Procuraturii Generale, în scopul investigării și urmăririi în justiție a încălcărilor din domeniu. În 2010-2014, a fost amendat Codul penal (Articolul 166-1) și Codului de Procedură Penală (Articolele 60, 79 și 107), acestea au fost racordate la definiția termenului de tortură din Articolul 1 al Convenției ONU contra Torturii, introducând o anumită pedeapsă minimă pentru acte de tortură și alte tratamente inumane și degradante și înlăturarea de limitare pentru tortură și alte tratamente inumane și degradante. La 3 aprilie 2014, a fost instituit oficiul Avocatului Poporului (Ombudsman) prin Legea No. 52. La 24 octombrie 2016 a fost creat Consiliul pentru Prevenirea Torturii ca și Mechanism Național de Prevenire, în temeiul Protocolului Opțional la Convenția contra Torturii. În decembrie 2016, Guvernul a adoptat Strategia de dezvoltare a Sistemului de Instituții penitenciare pentru 2016-2020.

diminuat, cel puțin conform statisticilor oficiale.³ Opinia publică generală este mai alertă și mai receptivă la rapoartele privind abuzurile din partea poliției decât era înainte de anul 2009. Pe de altă parte, măsurile puse în aplicare pentru a soluționa problema torturii, pentru a-i deferi pe infractorii justiției și a preveni aceste fenomene în viitor nu sunt comprehensive - acuzații de tortură sunt încă raportate. Există atât probleme "istorice" nerezolvate, cât și probleme structurale pe care țara trebuie să le recunoască, să le confrunte și să le soluționeze eficient. În mod particular:

Trebuie să existe justiție și oamenii trebuie să simtă că există justiție. Conform datelor cunoscute de Amnesty International, în toate cazurile, cu excepția a două (ambele în prezent în instanță), căile de atac disponibile la nivel național pentru victimele evenimentelor din aprilie 2009 au fost epuizate. Și totuși, în multe cazuri - dacă nu toate - victimele nu au rămas cu sentimentul că s-a făcut justiție și mai simt și în continuare că făptașii au fost penalizați ușor sau chiar deloc. Acest lucru nu numai că perpetuează sentimentul că există impunitate pentru cei responsabili de acte de tortură, ci și subminează încrederea publică în sistemul actual de justiție penală din Moldova.

În timp ce un număr de foști ofițeri de poliție au fost urmăriți penal, iar unii condamnați în legătură cu evenimentele din aprilie 2009, majoritatea, dacă nu toți, făceau parte din structuri inferioare ale sistemului și această listă nu includea ofițeri de rang superior, comandanți sau politicieni ori funcționari de stat responsabili de luarea de decizii operaționale și politice în acel moment.

Nu există o instituție totalmente independentă și specializată pentru investigarea torturii și a altor tratamente inumane și degradante aplicate de reprezentanții poliției și nu există intenția ca aceasta să fie creată. Fără aceasta, nu există nicio certitudine că alegerile de tortură și tratamente inumane și degradante din trecut și prezent vor fi vreodată investigate efectiv și că societatea va avea sentimentul că s-a făcut justiție.

Unele victime ale evenimentelor din aprilie 2009 continuă să sufere din cauza efectelor psihologice și fizice, ca urmare a abuzului la care au fost supuse. Cu toate acestea, puține dintre aceste victime au acces la expertiza medicală necesară și la programele de reabilitare. Cu excepția asistenței oferite de un ONG (Memoria, a se vedea detaliile de mai jos), nu există nici un sistem menit să asigure reabilitarea victimelor torturii și nici o cale oficială sau o procedură oficială pentru ca victimele să poată face față acestor probleme.

Victimele abuzurilor comise de poliție în timpul evenimentelor din aprilie 2009 nu au primit reparații adecvate și eficiente, iar aceste reparații ar trebui să includă, dar nu să se limiteze la, pe lângă asistență medicală adecvată și reabilitare, și compensații financiare și garanții efective că încălcări similare nu se vor mai produce. Pe lângă compensațiile financiare acordate în unele cazuri (care în multe situații au fost percepute atât de victime, cât și de comunitatea apărătorilor drepturilor omului din Moldova ca fiind neglijabile), alte acțiuni nu sunt disponibile nici în acest moment.

Unele dintre cazurile recente, inclusiv cele descrise mai jos, demonstrează că, fără a aborda problemele sistemice, tortura și tratamentul inuman și degradant nu pot fi eradicate în Moldova și, în consecință, continuă să fie raportate cazuri noi, care se produc în locurile de detenție. Este necesar de a acționa prompt, pentru a aborda, printre alte probleme stringente, condițiile de detenție, lipsa unor dispoziții adecvate și suficiente privind asistența medicală în sistemul penitenciar și absența unor protocoale clare de tratare a deținuților care au nevoi psihice și fizice specifice și condiții de tratament specifice.

În perioada realizării acestui raport, în februarie 2019, reprezentanții Amnesty International s-au întâlnit cu reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale locale pentru drepturile omului, cu avocați ai victimelor evenimentelor din aprilie 2009, cu membri ai oficiului Avocatului Poporului din Moldova (Oficiul Ombudsmanului), precum și cu funcționari din cadrul Procuraturii Generale și Administrației Naționale a Penitenciarelor. Reprezentanții Amnesty International au studiat legislația, documentele oficiale și rapoartele elaborate de mecanismele de monitorizare naționale și internaționale, precum și jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

VICTIMELE ABUZURILOR FORȚELOR DE POLIȚIE ÎN CADRUL EVENIMENTELOR DIN 2009 : FĂRĂ SENTIMENTUL CĂ S-A FĂCUT JUSTIȚIE

În 2009, Procuratura Generală (PG) a înregistrat 108 plângeri din partea presupuselor victime cu privire la violența aplicată de forțele de poliție în timpul protestelor din aprilie – la această cifră a făcut referire reprezentantul instituției în timpul unei întâlniri cu reprezentantul Amnesty International, la începutul acestui an. Potrivit unor monitori independenți în domeniul drepturilor omului, în timpul evenimentelor din aprilie 2009, au fost reținute în mod arbitrar circa 600 - 700 de persoane, iar multe dintre ele au fost supuse torturii și altor tratamente inumane și degradante. Nu se știe câte dintre aceștia au depus sau au încercat să depună plângeri oficiale. Potrivit mai multor avocați care au reprezentat unele dintre victimele acestor abuzuri, intervievați de

³ Procuratura generală publică în fiecare an date statistice, care indică o scădere graduală. Cel mai recent raport, cel care include date statistice din 2018 este disponibil aici, cu informație relevantă la pagina 82-87:

http://procuratura.md/file/2019-03-05_Raportul%20Public%20activitatea%20Procuraturii%20Generale%20anul%202018.pdf.

către Amnesty International, la acel moment, dar și ulterior, procesul de înregistrare a plângerilor era unul oneros și adesea necesita asistență juridică profesională.

În 2015, PG a publicat un comunicat de presă în care a rezumat rezultatul acțiunilor în cazul celor 108 de plângeri. Potrivit documentului, au fost pornite 71 de cauze penale separate, care au rezultat în condamnarea a 29 de ofițeri de poliție și, în același timp, în audieri în instanțe (inclusiv în curțile de apel) în cazul a 27 de ofițeri de poliție.⁴ De atunci, toate procedurile penale relevante au fost fie închise, fie încheiate, iar la 31 decembrie 2018 toate audierile judecătorești au încetat, cu excepția unui caz încă aflat în prima instanță și un alt caz aflat în una din curțile de apel (din cauza absenței persoanelor care au depus inițial reclamațiile).⁵ Deși nu există alte statistici comprehensive, disponibile reprezentanților Amnesty International, inclusiv după cea mai recentă întâlnire pe această temă cu un reprezentant al PG, conform informațiilor disponibile publicului larg, dintre toți ofițerii de poliție condamnați în legătură cu evenimentele din aprilie 2009, doar unul a primit sentință cu executare, în legătură cu moartea unui protestatar, acesta reușind să se ascundă, înainte de a fi plasat în custodie, în timp ce toți ceilalți - au primit sentințe cu suspendare.

Alegațiile au fost investigate și presupușii făptași au fost urmăriți penal, fiind acuzați de tortură (conform definiției existente la momentul respectiv), abuz în exercițiul funcțiunii, depășirea atribuțiilor oficiale, neglijența profesională și rănirea corporală.

Cu toate acestea, în calea justiției au existat multe obstacole. Sistemul de justiție penală din Moldova nu a fost adecvat pentru a face față evenimentelor din aprilie 2009. Numeroase obstacole au favorizat impunitatea, inclusiv resursele limitate și expertiza insuficientă pentru documentarea și investigarea torturii și a altor presupuse crime. Din punct de vedere instituțional, sistemul nu a fost - și încă nu este - adecvat să se ocupe în mod eficient și imparțial de abuzurile comise de poliție. Nu a existat - și încă nu există - o agenție independentă care ar avea în sarcina să investigheze acuzațiile împotriva și a urmării penale a persoanelor ce aplică legea. Acest fapt rezultă într-un conflict inerent de interese prin care sistemul, care are rolul de a asigura cooperarea dintre poliție și procuratură în scopul general de combatere a criminalității, nu este capabil să investigheze și să întenteze dosare, în mod efectiv, când sunt vizați proprii angajați.

Ca răspuns la evenimentele din 2009, în anul 2010 Procuratura Generală a creat o nouă unitate - Secția Combaterea Torturii. Acesta a fost un pas important, iar Secția a avut un rol esențial în gestionarea mai multor cazuri de tortură și tratament degradant ulterioare (inclusiv cazul lui Andrei Braguță, vezi mai jos). Totuși, crearea acestei unități în cadrul PG nu întrunește criteriul independenței.

Toate acestea, inclusiv rezultatul acțiunilor în cazul celor 108 plângeri oficiale despre abuzurile polițienești din aprilie 2009, faptul că nici un ofițer de poliție nu a executat o pedeapsă privativă de libertate, că unii dintre cei împotriva cărora a fost deschisă o procedură penală și mai târziu a fost închisă au putut să revină și să continue să activeze în forțele de poliție, dar și faptul că condamnările, în cele din urmă, nu au vizat ofițeri de poliție de rang superior sau oficiali de stat responsabili cu luarea deciziilor operaționale relevante la acea dată, au provocat un sentiment de nedreptate profundă în rândul victimelor abuzurilor polițienești. Odată cu trecerea timpului, multe dintre victime au pierdut speranța de a obține justiție în Moldova. Unii au căutat dreptate la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO). Alții au decis să părăsească Moldova pentru totdeauna și s-au mutat în străinătate. Dintre cei care au depus plângeri la CtEDO în legătură cu evenimentele din aprilie 2009 (numărul lor total nu este cunoscut, unele dintre aceste dosare nu au fost încă revizuite), Curtea s-a pronunțat în șapte cazuri - și în toate cazurile deciziile au fost în favoarea reclamanților. Cea mai recentă hotărâre a CtEDO cu referire la aceste cazuri a fost cea în cazul *OR și LR contra RM*, din 30 octombrie 2018. În cel puțin nouă cazuri, autoritățile moldovene au ajuns la o soluționare extrajudiciară (în opt dintre acestea s-a decis oferirea compensațiilor financiare, între 4.000 - 15.000 euro pentru victime).⁶

Unul dintre dosarele asupra căruia s-a pronunțat CtEDO, a fost cel al Oxanei Radu și a surorii acesteia.⁷

CEDO A DAT CÂȘTIG DE CAUZĂ VINCIMELOR CARE NU ȘI-AU PUTUT FACE DREPTATE ÎN ȚARĂ

Oxana Radu și sora sa au fost arestate și duse la secția de poliție în aprilie 2009. Doi polițiști au fost condamnați în legătură cu maltratarea lor și au fost condamnați cu suspendare. Surorile au căutat justiția la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care, după câțiva ani, a decis acordarea compensațiilor financiare în favoarea acestora.

Oxana Radu a făcut parte dintr-un grup de 36 de tineri care au călătorit în două microbuze din Cahul, din sudul Republicii Moldova, la Chișinău,

⁴ Comunicatul de presă, în română, este disponibil aici: <http://procuratura.md/md/newslist/1211/1/5688/> (accesat la 1 aprilie 2019).

⁵ Date statistice oferite de PG pentru Amnesty International, în timpul întrevederii din data de 6 februarie 2019.

⁶ <https://www.zdg.md/editia-print/investigatii/milioanele-organelor-de-drept/comment-page-1>.

⁷ Oxana Radu a fost interviuată de Amnesty International, pentru raportul anterior, cu referire la evenimentele din 2009; reprezentanții organizației nu au contactat-o pe sora acesteia, astfel, nemenționând numele acesteia. (numele deplin nu este menționat în decizia CtEDO).

pentru a se alătura demonstrațiilor din 7 aprilie 2009. Microbuzele au fost oprite în timp ce se pregăteau să revină la Cahul, aproape de miezul nopții pe 7 spre 8 aprilie, iar Oxana Radu și sora ei mai mică și o altă femeie au fost duse la secția de poliție. Ea a comunicat Amnesty International următoarele, în 2009:

M-au dus într-o cameră unde era un polițist și o polițistă. M-au pus să mă dezbrac în pielea goală și eu m-am acoperit cu brațele pentru că mi-era rușine, iar ei au râs de mine și au spus: "Ți-e frig, te facem noi să te încălzești." M-au pus să fac genuflexiuni. Nu-mi amintesc câte."⁸

Ea a fost apoi dusă într-o celulă cu alte patru femei și sora ei mai mică. Ele au raportat că timp de două zile au stat fără hrană sau apă, fără acces la un avocat sau posibilitatea contactării familiilor lor. Oxana Radu a fost acuzată că a strigat la un polițist și a fost condamnată la cinci zile de detenție administrativă, de către un judecător, la secția de poliție. Ea și alte două femei au fost duse la secția de poliție din Drochia, în nordul țării, pentru a-și ispăși sentințele. A fost eliberată la ora 2 dimineața, la 14 aprilie.

La data de 15 iulie 2011 doi dintre cei trei polițiști acuzați de torturarea Oxanei Radu și surorii ei au fost condamnați la pedepse cu suspendare. Decizia scrisă a fost emisă abia în decembrie 2011, ceea ce a însemnat că până atunci Oxana Radu și sora ei nu au putut depune recurs împotriva sentinței. Până la pronunțarea verdictului final, polițiștii în cauză au continuat să lucreze la aceeași secție de poliție.⁹

După epuizarea instanțelor naționale, surorile au ales să obțină dreptate la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO). La 30 octombrie 2018, CtEDO a luat o decizie în favoarea lor, acordând Oxanei Radu și surorii ei compensație financiară.¹⁰

COMPENSAȚIE FINANCIARĂ PENTRU VICTIMELE ABUZURILOR FORȚELOR DE POLIȚIE

Toate victimele abuzurilor poliției ar trebui să primească reparații adecvate și eficiente, inclusiv compensații financiare, din partea statului. Autoritățile Republicii Moldova au recunoscut această obligație, și parțial, au acționat. În luna octombrie 2010, Ministerul Finanțelor a alocat 222.700 lei (aproape 15 de mii de dolari în acel moment) cu titlu de despăgubiri și cheltuieli aferente pentru victimele abuzurilor forțelor de poliție, precum și pentru ofițerii de poliție care au suferit leziuni în timpul evenimentelor din aprilie 2009. După cum a explicat Ministrul Finanțelor de atunci, Veaceslav Negruța, acestea vor fi plătite în conformitate cu deciziile instanțelor.¹¹

E de menționat, potrivit ministrului, că lista civililor recunoscuți ca și victime includea 467 de persoane, iar lista ofițeri de poliție includea 271 de persoane. Nu este clar cât de multe persoane au primit, în cele din urmă, compensații financiare. Potrivit ministrului, compensațiile urmau să fie plătite unice de 5.000 MDL (430 USD), iar Amnesty International înțelege că unele victime au primit într-adevăr această compensație sau o sumă comensurabilă, dar există o incertitudine privind numărul persoanelor. Un grup de persoane (cel puțin opt, conform datelor din aprilie 2014) au primit compensații considerabil mai mari, comparativ cu cele acordate de CtEDO, ca soluționare extrajudiciară în legătură cu plângerile lor către Curtea Europeană (a se vedea mai sus),¹² iar acest număr este puțin probabil să fie mai mare sau mult mai mare la momentul realizării raportului.

Cu toate acestea, în afară de compensațiile financiare, care ar trebui să fie adecvate în toate cazurile, victimele abuzurilor poliției ar trebui să primească repararea adecvată și eficientă, care ar trebui să includă, de asemenea, îngrijirea medicală și reabilitarea pentru suferințele provocate, printre alte lucruri.

⁸ Pag. 9, raportul "O problemă nerezolvată: Combaterea torturii și reținerii în Moldova, Amnesty International, EUR 59/001/2012, disponibil la: <https://www.amnesty.org/download/Documents/24000/eur590012012en.pdf>.

⁹ Justiție acasă pentru victimele torturii și reținerii în Moldova, Amnesty International, EUR 59/001/2014, disponibil la: <https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur590012014en.pdf>.

¹⁰ Interviu cu Vlad Gribincea, avocatul Oxanei Radu, 5 februarie 2019.

¹¹ <http://apropomagazin.md/2010/10/07/indemnizatii-pentru-cei-care-au-avut-de-suferit-pe-7-aprilie-2009/>.

¹² <https://www.zdg.md/editia-print/investigatii/milioane-organelor-de-drept-comment-page-1>.

LIPSA REABILITĂRII EFECTIVE PENTRU VICTIMELE TORTURII

Pentru mulți respondenți intervievați de Amnesty International, a zecea aniversare a protestelor din aprilie 2009 este o reamintire a faptului că investigațiile și urmărirea penală ce au urmat, precum și sancțiunile aplicate acelor câțiva foști oficiali din cadrul forțelor de poliție care au fost urmăriți penal nu au fost pe măsura amploarei și gravității abuzurilor polițienești aplicate demonstranților pașnici. Acest lucru a produs victimelor sentimentul că justiția este inaccesibilă, dar și un sentiment de neputință în fața impunității.

Cu toate acestea, pentru unele dintre victimele torturii și a altor rele tratamente din partea poliției, moștenirea din aprilie 2009 nu se termină cu acest sentiment de nedreptate - în special pentru cei care au suferit probleme de sănătate de durată, fizice sau psihice sau ambele. Cu cât mai mult timp aceste probleme rămân netratate, cu atât mai rău ele degradează, în multe cazuri. Potrivit Ludmillei Popovici, directoarea Centrului de Reabilitare a Victimelor Torturii "Memoria", care se ocupă profesionist de aceste probleme, trauma psihologică suferită de victimele torturii în particular poate avea consecințe de lungă durată care se pot agrava, în timp, în cazul în care nu este acordat tratament specializat și servicii de reabilitare. Persoanele care trăiesc cu astfel de traume sunt expuse riscului de izolare, stigmatizare socială și depresie, care la rândul lor afectează viața profesională și familială și relația lor cu restul societății.¹³ Cu toate acestea, în realitate, aceste persoane practic nu primesc ajutor.

În special, în anul 2010, Ministerul Finanțelor a alocat 144.000 lei (12.500 dolari SUA) pentru "servicii de sanatoriu și reabilitare" ca parte a pachetului de reabilitare de 222.700 MDL menționat mai sus.¹⁴ Deși aceasta sumă a fost insuficientă, nu este clar dacă și cum a fost cheltuită și câte persoane, dacă este cazul, au beneficiat de aceasta.

Nu este clar, chiar și pentru profesioniști, care zilnic se ocupă cu victimele torturii și a relelor tratamente în Moldova, unde și cum victimele pot primi de la stat o reabilitare eficientă pentru leziunile suferite. Impresia cercetătorilor Amnesty International, formată în timp ce realizau cercetarea pentru acest raport și confirmată de persoanele intervievate, este că în prezent nu există nici un sistem de reabilitare, nici un mecanism relevant și nicio procedură relevantă în Moldova și nici un plan de introducere a acestora. Organizația este conștientă doar de existența unui program de reabilitare disponibil pentru victimele torturii în Moldova, iar acest lucru este realizat de un ONG dedicat, Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii "Memoria".

VICTIMELE TORTURII CONTEAZĂ PE AJUTORUL UNUI ONG PENTRU PREJUDICIILE INFLICATE DE POLIȚIE 10 ANI ÎN URMĂ

Ion¹⁵ a fost supus unor bătăi severe de către poliție în timpul evenimentelor din aprilie 2009. El nu a primit reabilitare din partea statului pentru daunele fizice și psihice suferite și a fost nevoit să se bazeze în mod continuu pe ajutorul oferit de un ONG.

Ion, student în vârstă de 22 de ani la acea dată, s-a alăturat protestului din Chișinău, în aprilie 2009 și a fost unul dintre cei reținuți de poliție în stradă și supus bătăilor severe odată ajuns în incinta secției de poliție. Drept urmare, el a suferit o ruptură de braț și multe alte leziuni fizice. Ion a depus o plângere oficială despre maltratarea sa și doar câțiva ani mai târziu, un singur polițist pe care l-a identificat drept unul dintre cei responsabili pentru tortură și alte rele tratamente a fost condamnat în instanța de judecată primind o sentință cu suspendare (non-custodie) și fiindu-i suspendată activitatea în forțele de poliție. Fostul ofițer a contestat sentința și a fost achitat într-un proces ulterior și, potrivit informațiilor disponibile pentru Amnesty International, și-a reluat activitatea în forțele poliției.

În cei zece ani, după ce a fost bătut, Ion a suferit probleme de sănătate continue și a contactat Centrul pentru Reabilitarea Victimelor Torturii Memoria pentru sprijin. El a primit 84 de consultații profesionale la Centru, care i-a oferit lui Ion sfaturi de specialitate cu privire la durerile de cap recurente cauzate de circulația sanguină slabă, ca urmare a bătăilor severe de către poliție în 2009.

Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii "Memoria", menționat mai sus, este un ONG și singura organizație de profil din Moldova. Sute de persoane au căutat acolo ajutor și consiliere, începând cu 2009. Multe din aceste persoane au fost victime ale evenimentelor din aprilie, iar numărul celor care au nevoie de ajutor (printre care și victimele violenței domestice și alții)

¹³ Interviu Amnesty International cu Ludmila Popovici, directoarea centrului Memoria, 5 februarie 2019.

¹⁴ <http://apropomagazin.md/2010/10/07/indemnizatii-pentru-cei-care-au-avut-de-suferit-pe-7-aprilie-2009/>.

¹⁵ Numele persoanelor a fost schimbat pentru a le proteja identitatea, dar sunt cunoscute pentru Amnesty International.

depășește capacitatea Centrului. Potrivit statisticilor interne ale Centrului, mai mult de 85% dintre victime au suferit răni la cap, iar majoritatea victimelor torturii care au primit ajutor acolo suferă de tulburare de stres post-traumatic (PTSD).¹⁶

Inițiativă neguvernamentală, Centrul "Memoria" a fost creat pentru a oferi sprijin specializat victimelor torturii. Activitatea Centrului este limitată de bugetul său și depinde în întregime de fonduri primite de la Fondul Națiunilor Unite pentru Reabilitarea Victimelor Torturii și de la alți donatori, dar nu și din partea statului moldovenesc. Centrul este deschis tuturor, dar activitatea sa nu este promovată, iar cei care merg la Centru pentru ajutor nu sunt vizați prin sistemul național de asistență medicală. Cei mai mulți află despre asta de la alții. În afară de aceasta, în Moldova nu există organizații specializate în reabilitarea victimelor torturii și nu există un mecanism de stat de referință pentru victimele torturii către specialiști relevanți.

PREVEDERI PRIVIND CONDIȚII DE DETENȚIE ȘI ASISTENȚĂ MEDICALĂ INADECVATĂ

Printre problemele legate de tortură și alte rele tratamente în Moldova, care rămân nesoluționate, multe sunt de natură sistemică. Printre acestea se numără și condițiile de detenție în sistemul penitenciar și acestea includ, printre altele, insuficiența dispozițiilor și procedurilor de asistență medicală. Condițiile de detenție în instituțiile penitenciare din Moldova și, în mod special, lipsa de asistență medicală adecvată și necesară, sunt constant criticate de monitorii naționali și internaționali în domeniul drepturilor omului.¹⁷

În ultimul său raport din 2017, Comitetul ONU împotriva Torturii și-a exprimat îngrijorarea cu privire la starea lucrurilor în ceea ce privește îngrijirea medicală acordată deținuților în sistemul penitenciar din Moldova. Comitetul a recomandat Guvernul Moldovei să "[i]ntensifice eforturile de îmbunătățire a asistenței medicale în instituțiile penitenciare, inclusiv prin angajarea unui număr adecvat de personal medical calificat și asigurarea instruirii în contextul Protocolului de la Istanbul" și "[să] stabilească și asigure punerea în aplicare a normelor pentru a facilita cererile deținuților pentru asistență medicală privată și referirea la serviciile specializate externe și pentru a satisface nevoile deținuților cu dizabilități din sistemul penitenciar"; Comitetul a cerut, de asemenea, autorităților din Moldova să "[t]ransfere Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale responsabilitatea pentru unitățile sanitare penitenciare din cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare", precum și să soluționeze problema supraaglomerării și să îmbunătățească condițiile materiale în instituțiile penitenciare.¹⁸

Comitetul pentru prevenirea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante al Consiliului Europei (CPT) a vizitat Republica Moldova, cel mai recent, în iunie 2018 și a publicat raportul său la 13 decembrie 2018. În aceasta, problema condițiilor de detenție și asistență medicală în instituțiile penitenciare a fost, de asemenea, una centrală, alături de problemele legate de violența dintre deținuți și cele cu referire la intimidare, disciplină și securitatea deținuților.

Aceleași probleme, precum și condițiile de detenție și prevederile privind asistența medicală neadecvată din instituțiile penitenciare din Republica Moldova, care reprezintă un tratament crud, inuman și degradant, au constituit obiectul cercetării Amnesty International din ultimii ani. Aceste aspecte, precum și costurile umane asociate cu nerespectarea acestora, au fost ilustrate de următoarele cazuri.

ANDREI BRAGUTA: DE LA INFRAȚIUNE ÎN TRAFIC LA MOARTEA ÎN CUSTODIE

Andrei Braguta a fost reținut de poliție la 15 august 2017 pentru o infracțiune rutieră și a fost plasat în custodie. El a fost bătut crunt de colegii deținuți, cu acordul administrației penitenciare și supus altor tratamente și pedepse inumane și degradante și a murit pe 26 august, din cauza unei infecții respiratorii acute. Sa constatat că el suferea de o boală psihică pe care autoritățile nu au luat-o în considerare și care ar putea explica comportamentul său provocator în detenție.

La 15 august 2017, poliția din Chișinău l-a reținut pe Andrei Braguta, de 28 de ani, pentru o infracțiune în trafic, când acesta a refuzat să se oprească și a încercat să se deplaseze în continuare. În următoarele 72 de ore, un termen maxim permis de legislația națională pentru deținerea unei persoane fără sancțiune judiciară, el a fost ținut în custodia poliției și a fost mutat în mai multe centre de detenție din capitala Chișinău. Extrasele din înregistrările video capturate pe camerele de poliție au fost ulterior scoase

¹⁶ Interviu Amnesty International cu Ludmila Popovici, directoarea centrului "Memoria", 5 februarie 2019.

¹⁷ Vezi, de exemplu, <https://amnesty.md/ro/media/penitenciarul-13-inchisoarea-contrastelor/>.

¹⁸ Textul integral al reportului este disponibil aici:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT/C/MDA/CO/3&Lang=En.

la presă (și sunt în prezent disponibile public).¹⁹ Înregistrările video arată cum acesta provoca ofițerii de poliție și alte persoane din jurul lui, comportându-se din ce în ce mai eratic și agresiv și într-o anumită măsură atacând fizic un ofițer. Informația despre starea de sănătate mintală a acestuia a fost făcută public. Tatăl lui Andrei Braguta susține că a informat poliția despre acest lucru de îndată ce a aflat de arestarea fiului său; indiferent de acest lucru, au existat semne suficiente și vizibile privind dezaabilitatea sa (inclusiv din videoclipul disponibil). Când Andrei Braguta a fost adus în fața unui judecător la 18 august, având vătămări vizibile, dar judecătorul nu a luat nicio măsură în acest sens și nu a adresat întrebări cu privire la starea sănătății sale și, în schimb, l-a sancționat cu promptitudine. Andrei Braguta a fost ulterior transferat, în mod repetat, în mai multe locuri de detenție, dar a rămas continuu în custodia poliției și a murit la 26 august, în secția medicală a instituției penitenciare nr.16, iar familia sa a fost informată despre moartea sa doar la 28 august. O infecție acută respiratorie a fost citată drept cauză a decesului. Cazul a provocat un scandal public în Moldova, iar investigațiile din mass-mediei și o investigație și un raport al Ombudsmanului,²⁰ au făcut lumină asupra evenimentelor și circumstanțelor care au precedat - și aproape cu siguranță au cauzat - moartea lui Andrei Braguta. S-a constatat că el a fost bătut de colegi deținuți la Instituția penitenciară nr.16 și că, în timp ce acest lucru se întâmpla, angajații administrației penitenciare au fost pe deplin conștienți de aceasta și nu au luat nicio măsură. În octombrie 2017, înregistrări video capturate de camerele instituției, au ajuns în spațiul public și prezentau în detaliu cum Andrei Braguta era bătut crunt, iar gardienii închisorii priveau pasiv de pe coridor.²¹ De asemenea, s-a constatat că el a fost ulterior plasat în izolator, în condiții care pot fi calificate ca și tratament inuman și degradant. Un tânăr cu fizic sănătos, la momentul în care a fost luat în custodie, el a murit două săptămâni mai târziu. În decembrie 2018, patru colegi de celulă ai lui Andrei Braguta și trei ofițeri de poliție au fost acuzați de moartea sa; în cadrul procedurilor penale separate, doi medici au fost cercetați pentru că nu au oferit asistența medicală necesară; și a existat un al treilea caz penal în care 13 membri ai administrației penitenciare au fost judecați pentru că l-au supus tratamentului inuman și degradant.²² Un funcționar de la Procuratura Generală a confirmat pentru Amnesty International, în februarie 2019, că 20 de indivizi au fost urmăriți penal în legătură cu cazul lui Andrei Braguta, parte a totalului de patru cauze penale separate.²³

SERGHEI COSOVAN: ȚINUT ÎN DETENȚIE ÎN CIUDA PROBLEMELOR DE SĂNĂTATE ȘI REFUZÂNDU-I-SE ASISTENȚA MEDICALĂ ESENȚIALĂ

Serghei Cosovan, directorul pieței Curcubeu din Chișinău și consilier local din satul Codru, a fost reținut la 26 septembrie 2017, în baza suspiciunii de fraudă, falsificare și abuz în serviciu. Detenția sa preventivă a fost extinsă în mod repetat, înainte ca acesta să fie declarat vinovat și condamnat la șapte ani de închisoare. În acest timp, avocații săi au încercat în mod repetat să-i conteste decizia, pe baza stării sale de sănătate. Într-o instanță, aceasta a avut succes și judecătorul a decis să-l pună sub arest la domiciliu. Cu toate acestea, Serghei Cosovan a fost imediat arestat din nou de poliție în baza

¹⁹ Disponibil aici: <https://ru.crimemoldova.com/news/rassledovaniya/rentgenografiya-gniloy-sistemy-ili-poslednie-dni-zhizni-andreya-bragutsky/> (accessed on 22 March 2019).

²⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/03/raportspecial.pdf>.

²¹ Video disponibil aici: <http://newsmaker.md/rus/novosti/delo-o-smerti-andreya-bregutsky-peredali-v-sud-obnarodovano-video-ego-zhestokogo-iz-34249>.

²² <http://newsmaker.md/rus/novosti/eto-naglyadnoe-posobie-o-tom-kak-lyudi-zverski-unichtozhayut-sebe-podobnyh-cto-ra-40547>.

²³ Interviu Amnesty International cu Ion Caracuian, șeful Secției Combaterea Torturii din cadrul Procuraturii Generale, 5 februarie 2019.

unui nou set separat de acuzații penale și trimis înapoi la detenție.²⁴ În acest moment el își ispășește pedeapsa de 7 ani în închisoare.

În momentul arestării, Serghei Cosovan a prezentat o stare de ciroză preexistentă, care s-a înrăutățit în detenție și a condus la sângerări interne repetate. În primele luni de detenție, Serghei Cosovan a trebuit să fie transportat de ambulanță de cel puțin trei ori într-o unitate medicală externă pentru intervenții chirurgicale de urgență. În urma fiecărei intervenții chirurgicale, medicii care au efectuat-o au recomandat ca Serghei Cosovan să nu fie în detenție, ci să fie internat într-un spital specializat și să fie monitorizat în permanență de specialiști, deoarece ciroza sa a intrat în stadiul final și îi pune viața în pericol. Avocații lui Serghei Cosovan au cerut în repetate rânduri ca acesta să fie plasat într-o unitate medicală externă pentru tratamentul medical urgent, în conformitate cu recomandările medicului și în conformitate cu Regulile privind Standardul Minim ONU pentru tratamentul deținuților (Normele Mandela). Aceștia au citat legile și reglementările naționale relevante aplicabile deținuților cu probleme grave de sănătate. Autoritățile au refuzat în mod consecvent să aprobe această solicitare.²⁵

La 24 aprilie 2018, o instanță de la Chișinău a ordonat ca Serghei Cosovan să fie plasat în arest la domiciliu, subliniind gravitatea stării sale de sănătate și tratamentul medical de urgență necesar. Cu toate acestea, după ce Serghei Cosovan părăsise centrul de detenție, ofițerii de la secția de poliție din municipiul Chișinău l-au reținut, l-au informat că este cercetat în urma unor noi acuzații de fraudă și l-au plasat în detenție pentru 72 de ore. La 27 aprilie, o instanță l-a plasat din nou pe Serghei Cosovan în custodia statului. Această decizie a fost confirmată în apel la 18 mai. La 6 iulie 2018, o instanță de la Chișinău l-a condamnat la șapte ani de închisoare. Această decizie a fost confirmată în cursul unei audieri în curtea de apel la 30 noiembrie 2018. În prezent, Serghei Cosovan este investigat fiind acuzat suplimentar de fraudă. La momentul realizării raportului, Serghei Cosovan se afla în instituția medicală a penitenciarului nr. 16, fiind ignorată starea sa gravă de sănătate.

Acestuia nu i se permite să beneficieze de un tratament medical extern, inclusiv prin vizite regulate. Unul dintre motivele pe care autoritățile le invocă autoritățile și refuză un astfel de tratament este unul financiar. Serghei Cosovan s-a oferit să plătească în mod privat propriul său tratament (permis de legislația moldovenească) și să acopere costul transportului său, inclusiv costul convoiului de poliție, dar i-a fost refuzată permisiunea respectivă. Acesta din urmă ar necesita cel puțin doi ofițeri și un vehicul, dar administrația penitenciară nu este pregătită să le pună la dispoziție.²⁶

Potrivit avocaților lui Serghei Cosovan, el nu poate primi tratament medical adecvat și necesar la instituția penitenciară nr 16, care nu dispune nici de personal, nici echipament corespunzător pentru aceasta. Nu există nici un hepatolog calificat și, în timp ce Serghei Cosovan cere anumite medicamente în mod regulat, îi sunt administrate niște pastile fără vreo etichetă și nu are nicio idee despre ce medicamente îi sunt administrate.²⁷

Deși există diferențele dintre cazurile lui Andrei Braguta și Serghei Cosovan, ele au multe în comun. În ambele cazuri, persoanele cu condiții de sănătate specifice au fost plasate în custodie; în nici unul dintre cazuri sistemul penitenciar nu a avut personal suficient sau echipament adecvat pentru a face față acestor condiții. În plus, la momentul realizării acestui raport, Amnesty International a încercat să verifice dacă personalul instituțiilor penitenciare este instruit, fie prin regulamente interne, fie prin alte modalități pentru a face față situațiilor în care sunt responsabile pentru supravegherea acestor persoane din custodia

²⁴ Pentru detalii, accesați <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR5988372018ENGLISH.pdf>.

²⁵ <https://promolex.md/13813-persoanele-arestate-preventiv-sunt-discriminate-in-realizarea-dreptului-sau-la-ingrijiri-medicale/?lang=en>.

²⁶ În Moldova, sunt aproximativ 300 de gardieni care sunt responsabili de supravegherea a mai mult de 12,500 de deținuți (condamnați sau în detenție preventive). De asemenea, nu există un sistem de supraveghere 24 din 24 disponibil din cauza lipsei de personal, conform datelor din interviurile Amnesty International cu reprezentanții Avocatului Poporului Moldova și ai Administrației Naționale a Penitenciarelor.

²⁷ Interviul Amnesty International cu Natalia Hryplivii, avocata lui Serghei Cosovan, la 4 februarie 2019 în Chisinau, Moldova.

lor; organizația consideră că răspunsul este unul negativ și de aceeași opinie sunt și avocații care i-au reprezentat pe Andrei Braguta și Serghei Cosovan.²⁸

Este destul de simptomatic pentru un sistem ca întreg personalul medical din întregul sistemul penitenciar al Republicii Moldova să se afle sub jurisdicția Ministerului Justiției și nu a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale - după cum au remarcat în mod repetat observatorii internaționali, inclusiv Comitetul ONU împotriva Torturii și Comitetul pentru Prevenirea Torturii și Tratamentele inumane și degradante din cadrul Consiliului Europei. Nu este vorba numai despre întrebarea de la cine sunt primite instrucțiunile și, prin urmare, dacă există un conflict inerent de interese între îndatoririle unui profesionist medical (pentru a acționa în interesul cel mai bun al pacientului) și cele ale unui membru al administrației închisorii, de loialitatea corporativă. Nici personalul medical, nici instalațiile și echipamentele medicale aflate sub jurisdicția Ministerului Justiției nu fac obiectul cerințelor, standardelor și regulamentelor de licență pe care Ministerul Sănătății le aplică în afara sistemului. Această problemă a fost recunoscută și pentru a o aborda, Ministerul Justiției a adoptat un Program național de dezvoltare a sistemului penitenciar pentru perioada 2016-2020, care prevede așa-numita acreditare a instituțiilor medicale și a personalului său. Acreditarea constă în trei etape: atingerea anumitor standarde sanitare (în primul rând, repararea și renovarea clădirilor și edificiilor relevante), instruirea și certificarea personalului medical și achiziționarea echipamentului necesare. Cu toate acestea, implementarea acestui program a fost amânată din cauza alocării întârziate a finanțării necesare și nu se așteaptă să fie finalizată până la sfârșitul anului 2020.²⁹

Întrucât au trecut deja 10 ani de la evenimentele din 7 aprilie 2009 și Moldova s-a angajat să soluționeze problema torturii și a relelor tratamente, trebuie să fie luate măsuri curajoase pentru a face justiție pentru victime în cazuri specifice, din trecut și din prezent, inclusiv oferindu-le reparații și deferindu-l justiției pe toți cei responsabili de acte de tortură și rele tratamente, și abordând problemele sistemice care nu permit realizarea justiției. Fără aceasta, nu există nici o garanție că viitorul țării va fi fără tortură.

RECOMANDĂRI

PENTRU GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

- Să recunoască public și la cel mai înalt nivel, existența preocupării publice în ceea ce privește problema impunității în cazul persoanelor care cu comisi încalcări ale drepturilor omului în cadrul evenimentelor din aprilie 2009 și, în special, să recunoască faptul că există motive esențiale în spatele acestei preocupări și să exprime un angajament clar și ferm pentru a răspunde fără întârziere acestor motive.
- Să ofere tuturor victimelor încălcărilor drepturilor omului, comise în timpul evenimentelor din aprilie 2009, reparații adecvate și eficiente, inclusiv, dar fără a se limita la, compensații pentru suferințele produse, reabilitare și scoaterea la iveală a adevărului despre fapte în fiecare caz în parte.
- În conformitate cu aceste angajamente și ca răspuns la opinia comună a victimelor încălcărilor drepturilor omului comise în timpul evenimentelor din aprilie 2009, precum și ca răspuns la deciziile CtEDO luate în șapte cazuri legate de aceste evenimente, care evidențiază întârzieri, investigații superficiale și ineficiente și "indulgență în cazul colaboratorilor de poliție, acuzați de o infracțiune foarte gravă"³⁰ să elaboreze și să pună în aplicare un mecanism clar și transparent de revizuire a eficacității investigațiilor naționale relevante. În cazul în care ancheta este considerată ineficientă și conduce la impunitate în cazul făptuitorilor, inclusiv în cazul făptuitorilor direcți, precum și în cazul tuturor ofițerilor de poliție comandanți, alți oficiali de stat și / sau politicieni responsabili pentru, ce au acceptat tacit sau au fost complici la încălcările în cauză, victimelor trebuie să li se asigure accesul la căile de atac efective (inclusiv noi procese, dacă este cazul) în afara de cele oferite de CtEDO și repararea efectivă.
- să creeze o agenție independentă care să aibă ca obiectiv investigarea alegațiilor de tortură și alte abuzuri comise de polițiști și de alți ofițeri din organele de poliție; să pună la dispoziția acestei agenții toate dispozițiile legislative, financiare și de altă natură necesare pentru a-i oferi competențe și resurse adecvate și necesare și să o autorizeze și să-i permită să investigheze prompt, imparțial și eficient toate alegațiile din trecut și în curs de desfășurare cu privire la tortură și alte rele tratamente, din partea victimelor.
- În mod public și la cel mai înalt nivel, să se angajeze să ofere reparații adecvate și eficiente, inclusiv compensații financiare adecvate, tuturor victimelor evenimentelor din aprilie 2009; să desemneze resursele financiare necesare și să instituie un mecanism clar și transparent de oferire echitabilă a compensațiilor corespunzătoare.

²⁸ For instance, see interview with Vadim Vieru, a lawyer from the Promo-Lex NGO who is representing the father of Andrei Braguta, available at <http://www.ipn.md/en/special/89753>.

²⁹ Interviu Amnesty International cu Vladimir Cojocar, șeful Departamentului Management Instituțional al Administrației Naționale a Instituțiilor Penitenciare.

³⁰ *Vezi O.R. and L.R. v. the Republic of Moldova*, și în mod particular alineatele 66, 79 și 81 (citad din alin. 79), disponibil la <https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2018/897.html>.

INDEX: EUR 59/0161/2019

APRIL 2019

LANGUAGE: ROMANIAN

amnesty.md

- Ca parte a angajamentelor de reparație și, în plus față de compensațiile financiare acordate victimelor, să instituie un program național finanțat de guvern pentru reabilitarea victimelor torturii și a altor rele tratamente și să ia toate măsurile legislative și de altă natură necesare pentru a asigura eficacitatea acestuia. Programul ar trebui să abordeze în mod cuprinzător leziunile și daunele suferite de victime, inclusiv nevoile fizice și psihologice care decurg din acestea.
- Să intensifice eforturile de a aduce condițiile de detenție în conformitate cu angajamentele Republicii Moldova în domeniul drepturilor omului și cu standardele internaționale, inclusiv Normele Standardului Minim al Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Normele Nelson Mandela). Și, în special -
- Ca o prioritate urgentă, să se ia toate măsurile necesare pentru asigurarea unor dispoziții adecvate și suficiente de asistență medicală în sistemul penitenciar, inclusiv, dacă este necesar, prin acordarea posibilității tratării necesare a deținuților în instituțiile medicale (non-penitenciare) externe.
- Să fie transferat întreg personalul medical, edificiile și echipamentul în jurisdicția Ministerului Sănătății și să fie asigurată respectarea aceluiași standarde și cerințe de licențiere ca și cele aplicabile în afara sistemului penitenciar.
- Să fie revizuite și, acolo unde nu există, să fie introduce instrucțiuni clare și protocoale clare pentru poliție și administrațiile tuturor instituțiilor penitenciare cu privire la comportament în cazul persoanelor reținute în custodie, despre care se știe că au, prezintă sau pot fi bănuite în mod rezonabil că au nevoi fizice și psihice și sunt într-o condiție de sănătate care necesită intervenție specializată; și să se asigure că intervenția specializată necesară să poate fi accesată prompt în caz de necesitate.